

Yayın Tanıtım/Book Review

Yrd. Doç. Dr. Zeki CAN*

Renad MUHAMMEDİ, **Sırat Köprüsü Sultan Galiyev**, (çev. Mustafa ÖNER), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, 445 s.

Renad MUHAMMEDİ, Tataristan Yazarlar Birliği'nin Başkanı ve Rusya Federasyonu'ndaki Tataristan'ın temsilcisi ve milletvekilidir. Aynı zamanda Rusya Federasyonu Parlamentosunda Kültür Komisyonu Başkanlığı yapmaktadır. Türk birliği ve dirliğinin sıkı takipçilerinden olup *Sırat Köprüsü Sultan Galiyev* adlı eseri bu ruhla Tatar Türkçesiyle kaleme almıştır.

Sultan Galiyev, Türkiye'de çok az bilinen, devrinin en büyük Türkçülerinden biridir. Hayatı, Türk birliği için mücadele ile geçmiş, çok büyük bir siyaset, ilim ve devlet adamıdır. Roman tarzında yazılmış bu eserde Sultan Galiyev'in büyük mücadelesini belgeler ile görmek mümkündür. Kitap 24 kısımdan oluşmakta ve Sultan Galiyev'in çocukluğundan itibaren yaşadığı olaylar ve yaptığı mücadeleler sırayla sürükleyici bir biçimde anlatılmaktadır.

Kitabın ilk bölümlerinde; okumaya, öğrenmeye ve araştırmaya olan merakı çocuk yaşta başlayan Sultan Galiyev'in, Tatar Öğretmen Mektebi'ne gidene kadar ruh dünyası roman üslubuyla anlatılmıştır. Daha o zamanlar Çar'ı devirme ve işçi ayaklanmaları üzerine dinlediği konuşmalar Galiyev'i hayli etkilemiştir. Okul yıllarında çalışkanlığıyla ve zeki oluşuyla öne çıkan Sultan Galiyev, ülkedeki katı ve baskıcı idareye karşı düzenlenen gizli toplantılara katılmıştır. Sosyalist fikirlere karşı sempati

* Niğde Üni. Fen-Edebiyat Fak. Tarih Böl. zcan@nigde.edu.tr

ve yaklaşımı böylece şekillenmeye başlarken bir yandan da çeşitli bri-fingler vermeye başlamıştır.

Sultan Galiyev, Çarlık Rusyası esareti altında sömürülen Türk halklarıyla beraber ezilen diğer tüm halkların kurtuluşuna çareler aramaktadır. Bu heyecanlar içerisinde düzenlenen Türk Halkları Kurultaylarına çoğu zaman katılma imkânı bulmuştur. Baskı rejimine anlam veremeyişini şu ifadeler gayet güzel açıklamaktadır:

“Kâinat nasıl da büyük... Tabiat ne kadar mükemmel. Şu kâinatın, şu tabiatın kucağında yaşayan insanlar niçin bu kadar mükemmel değil ki? Hâlbuki hayat, birine ikinci defa gelmiyor. Ve ebedi de değil. Düşünürsen o kadar kısa bu insan ömrü! Büyüyorsun, yetişiyorsun, çabuk geçiyor. Büyüyüp gelişmeye kalmıyorsun henüz, o arada ömür yumağın yere doğru yuvarlanmaya başlıyor. Bu sayılı yıllardan meydana gelen ömrüm kıymeti bilinmiyor ki insan tarafından. Daha doğarken ağlayarak doğuyor. Ve ömrü boyunca hiç doymuyor, hiçbir şey yetmiyor ona. İsteddiği her şeye sahip olan da kendisine düşman veya huzursuzluk buluyor. Kardeşiy-le bir şeyi paylaşmıyor ve komşusuyla... Ya bir de kendi arzularıyla birbirlerini seçip almış karı koca hakkında ne demeli? Ömürleri boyunca neyi paylaşıyorlar, birbirlerine neyi ispata çalışıyorlar...

Niye böyle neden böyle oluyor? Dünyanın güzelliğinden huzur bularak yaşamak için yaratılmış değil mi ki bu insanoğlu? Nefes alacağım dese hava nasıl, içeyim dese şırıldayarak pınarları akıp duruyor. Kara toprağa ne eksen, o meyve veriyor. Çalış ürün al, yaşa, daha ne ?” (s.35).

Bu satırların okuyana ne kadar manidar mesajlar verdiğini görüyoruz ve kitabın isminin neden ‘**Sırat Köprüsü Sultan Galiyev**’ olarak konulduğunu daha iyi anlıyoruz. Bu düşüncelerini hayata geçirmek için aşması gereken, o kıldan ince kılıçtan keskin, köprünün üzerinde yaşadıklarına şahit oluyoruz. İşte Sultan Galiyev bu ideallere ulaşmak, tüm dünyada ezilen halkları istiklale kavuşturmak için sosyalist hareketin bir ferri olmuştur.

Eserin ilerleyen bölümlerinde, 1917 Ekim Devrimi sırasında Sultan Galiyev’in sosyalizm uğruna, devrim uğruna gösterdiği çabalar anlatılmaktadır. Müslüman-Türk halkların, devrim yöneticilerine ve ihtilal hareketine destek vermelerini sağlama konusunda Sultan Galiyev’in bitip tükenmek bilmeyen çabalarına şahit oluyoruz. Gerek ihtilal sırasında gerekse ihtilalden sonra Lenin ve Stalin ile birçok defa görüşme imkânı bulan Sultan Galiyev’in, ihtilalin gerekleri ve geleceği hakkında fikirleri-

ni beyan etme fırsatı olmuştur. Yazarın bu yaşananları roman üslubuyla anlatması okuyucuda ayrı bir zevk uyandırmaktadır.

İlerleyen süreçte ihtilal liderlerinin amacından saptığını, Stalin'in amacının milletleri hukuk bakımından ayrı derecelere ayırmak ve sosyal eşitliğe dayanan sosyalizmin bir imparatorluk hüviyetine büründürmeye çalışmasından anlıyoruz.

Öte yandan, ünü coğrafyaları aşan Mirseyit Sultan Galiyev'in, zamanında ihtilale karşı çıkararak milliyetçi fikir ve söylemleri ile öne çıkan ve bu yönde faaliyetler gösterdikten sonra Türkiye'ye sığınan Zeki Velidi ile mektuplaşmaları çeşitli dedikodulara sebep olmuştur. Ayrıca Zeki Velidi'den başka büyük Türk düşünürleri Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp ile yazışmaları bu dedikoduları hazırlayan diğer sebeplerdir. İdare, millî meselelerde gayet donanımlı olan ve dış ülkelerdeki istiklal hareketlerinin liderleri önünde büyük hürmet kazanan bu devlet adamını etkisizleştirmek kararı almıştır. Bahsi geçen mektuplaşmalar ve görüşmeler nedeniyle milliyetçi yaftası yiyen Sultan Galiyev düşman ilan edilmiştir. Partiye ve Sovyetlere karşı olan bu sözde 'halk düşmanı' kontrol altına alınmak istenmiştir ve bunun için çeşitli faaliyetlere girişilmiş, hatta Sultan Galiyev'i izlemesi için hususi bir izleme ekibi kurulmuştur.

Tüm bunlardan habersiz olan Sultan Galiyev, Türk halklarının otonomi haklarını sonuna kadar savunmak için elinden geleni yapmıştır. Onun devrime olan sadakati, Türk halklarını ihtilale yakın tutmak için verdiği uğraşlar ve elde ettiği başarılar göz ardı edilmiş, Türk halklarının otonomi hakkını sonuna kadar savunduğu için şüpheli gözlerle esir olmuştur. Hakkında toplanan delillerin hiçbiri Sultan Galiyev'i tutuklamaya yetecek deliller değildir. Ancak bunlar gerçekmiş gibi dayatılıp, Sovyetlere ve partiye karşı bölücülük yaptığı iddia edilmiş ve tutuklanmıştır. Her şeye rağmen Sovyetlere ve partiye olan sadakatini bildirmiş, halkının ve ülkenin geleceğinden kendisini mesul tutmuştur. Çünkü Sultan Galiyev'in ihtilale ömrünü verışı sadece Türk halklarının değil, bütün dünya halklarının istiklaline kavuşması amacını taşıyordu. İnsanları milliyetlerine göre ayırt etmediğini görüyoruz. Onun için Rus da, Yahudi de, Tatar da, Başkurt da birdi. Ancak onun savunduğu bu düşünceler, partinin ileri gelenleri tarafından hep farklı şekilde anlaşılmıştır.

Netice itibariyle Sultan Galiyev bir ara tutukluluktan kurtulmuş olsa da bu aşamadan sonra esaret hayatının pençesinden kurtulamayacaktır. Bu süre içerisinde insanlık dışı türlü eziyetlere maruz kaldığını üzülenek görüyoruz. Fakat Sultan Galiyev bu süre içerisinde davasına bağlılığından bir an bile ödün vermemiş ve onurlu bir duruş sergilemiştir. Sürgüne gönderildiği, gidenin dönmesinin bir mucize olduğu Solovki adalarında yaşadıklarını okurken insanın içini yakan bir serüvenle karşılaşmaktayız.

Buradan da uzun bir esaret hayatının ardından Stalin'in emriyle bu adadan kurtulmuştur. Ancak yeni sürgün hayatı Sovnarkom'da devam etmiş ve burada da çok sıkıntılar çekmiş, yakasını bırakmayan şanssızlığı burada da devam etmiştir.

Sonuç itibariyle bir oldubittiyle Sultan Galiyev'i idama mahkûm etmişler ve bu büyük Tatar-Türk milliyetçisi, 1940 yılında idam edilmiştir.

Kitabın son kısmında yazar, Sultan Galiyev ve ailesinin fotoğraflarına yer vermiştir. Bundan başka tutuklu bulunduğu süre içerisinde Stalin'e yazdığı dilekçe mektuplardan birkaç nüsha eklenmiştir.

Renad Muhammedi'yi resmî kaynaklardan araştırdığı ve KGB dosyalarını bizzat inceleyerek oluşturduğu, olayları gayet güzel bir şekilde sıralayarak akıcı bir anlatımla verdiği bu eserinden dolayı kutlamak gerekir. Ayrıca eseri Türkiye Türkçesine büyük bir başarı ile aktaran Mustafa Öner'e de teşekkür borçluyuz.